

ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Познякова Світлана Василівна

учитель географії та біології

Білоцерківський ліцей «МАН»

Білоцерківської міської ради Київської області, Україна

Систематичний акт екоциду, який чинить держава-агресор на всій території України з 24 лютого 2022 року, пов'язаний з масовим знищенням рослинного чи тваринного світу, отруєнням атмосфери або водних ресурсів, а також учиненням дій, які можуть призвести до екологічної катастрофи.

Нині в нашій країні забруднено й заміновано квадратні кілометри землі, знищено природоохоронні території, спричинено масові пожежі, розлито тонни нафтопродуктів під час обстрілів, спричинено масову загибель тварин, а результатами терористичного акту РФ з підривом Каховської ГЕС стало знищення верхнього родючого шару ґрунтів, зміна фауни, велика кількість відходів техніки й снарядів, будівельного сміття від знищених будівель. Однак, на всіх рівнях: від держави до територіальних громад – приділяється неналежна увага до вирішення місцевих і регіональних екологічних проблем зі зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище та пов'язаного із цим екологічного ризику для українців.

Означене вище потребує інтегрування в зміст традиційної екологічної освіти проблематики сучасних змін довкілля внаслідок діяльності людини та в результаті воєнних дій. Здобувачі освіти як майбутні громадяни та мешканці певних територіальних громад повинні усвідомлювати необхідність власної посильної участі у повоєнному відновленні України. Це зі свого боку актуалізує екологічну компетентність учнів.

Дефініцію поняття «*екологічна компетентність учнів*» Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти трактує як «*здатність з усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідність охорони природи, дотримання вимог поводження на природі, ощадливе використання природних ресурсів, розуміння значущості контексту і взаємообумовленості господарської діяльності, необхідність збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства*» [2].

Екологічну компетентність, як зазначає низка науковців [1], [3], [5], [6], [7], слід розглядати як цілісне особистісне утворення, формування якого передбачає:

- наявність системи базових цінностей (життя, здоров'я, людина, збереження біорізноманіття, культурна спадщина, освітні домінанти тощо),
- усвідомлення та засвоєння екологічних знань на рівні фактів, понять, теорій і законів, ідей екології, роль екологічної освіти в розвитку особистості та індивідуальності кожного учасника освітнього процесу;
- уміння оперувати знаннями для формування власної картини світу та світогляду здобувачів освіти, для теоретичного та практичного освоєння дійсності учасниками освітнього процесу; системне бачення педагогічної реальності;
- розвиток екологічної свідомості (системи уявлень про світ, яка характеризується спрямованістю на екологічна доцільність, відсутність протистояння людини і природи, сприйняття природних об'єктів як партнерів у взаємодія з людиною, баланс прагматичної та непрагматичної взаємодії з природою) як між самими вчителями, так і серед здобувачів освіти;

- розвиток екологічного мислення – гнучкого й імовірнісного, яке передбачає вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, моделювати та прогнозувати розвиток середовища, зокрема у регіональному контексті;

- емоційне ставлення до навколишнього світу в усій його повноті і багатоманітності, сприйняття його як значущого та формування поважливого ставлення до нього.

Оскільки освітній процес у закладах загальної середньої освіти ґрунтується на інтегруванні змісту географії та інших навчальних предметів для впровадження в нинішню освіту, важливості набувають такі результати навчання, як-от: вміння вчитися, екологічної грамотності, навичок здорового способу життя, соціальної та громадянської відповідальності, ініціативності і підприємливості [2].

Як навчальний предмет *географія* – це сукупність наукових, науково-навчальних, науково-популярних знань, покликаних розкрити особливості реального життя в навколишньому середовищі, життя суспільства в його проявах і зв'язках. За допомогою географічних знань і вмінь здобувачі освіти набувають навичок усвідомленого орієнтування в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоecологічних подіях як власної держави, так і світу загалом. Тож у сучасних реаліях значно актуалізується роль географії у навчальних планах і програмах закладів загальної середньої освіти, а також використання інтеграції різних навчальних предметів під час реалізації наскрізних змістових ліній.

Мета вивчення географії через призму формування у здобувачів освіти екологічної компетентності полягає в:

- інтегруванні курсів загальної географії, розвиткові в учнів знань загальноземлезнавчого плану, країнознавчого матеріалу;

- поглибленні, розширенні та конкретизації основного географічного поняття «природний комплекс», пізнанні особливостей природи, господарської діяльності людей і заходів щодо охорони природи океанів; установленні причинно-наслідкових зв'язків, проведенні порівняння, отриманні знань з джерел географічної інформації тощо;

- представленні особливостей взаємодії природи і людини, як постійно зростаючої залежності людського суспільства від природних умов його існування;

- співдіяльності суспільства з природою, можливостях нормалізації стану природи; узагальненні знань про суміжні предмети: біологію, екологію, природознавство;

- установленні зв'язків і відношень між знаннями, набутими у різний час із різних предметів і тем, міжнародній співпраці держав з метою збереження природи і розумного використання її багатств;

- закріпленні наукових географічних понять на основі вивчення своєї місцевості та наочному вивченні господарської діяльності населення рідного краю; прищепленні любові до рідної землі, орієнтації в екологічній діяльності на географічну освіту [4].

Особливості формування екологічної компетентності здобувачів освіти в контексті запобігання забрудненню довкілля під час війни в Україні пов'язані зі знаннями, вміннями, навичками й компетентностями з:

- охорони довкілля відповідно до договорів з міжнародного гуманітарного права;

- визначення предметів, необхідних для виживання цивільного населення;

- захистом робіт і установок, що містять небезпечні для життя речовини;

- охорони природно-заповідних об'єктів;

- оцінки охорони навколишнього середовища Міжнародним гуманітарним правом та визначенням шляху вперед;
- розширення правил з метою вдосконалення охорони навколишнього середовища в збройних конфліктах тощо [7].

Сутність екологічної компетентності учнів для повоєнного відновлення України полягає в розвитку їхньої здатності до:

- оперативного визначення рівня забруднення довкілля та виявлення екологічних загроз під час воєнних дій;
- моделювання зони розповсюдження рівня забруднення;
- складання плану дій щодо запобігання виникненню забруднення;
- відновлення територій постраждалих під час війни.

А це зі свого боку потребує наявності означених здібностей у вчителів, здатності організувати освітній процес, зокрема через інтегрування змісту географії з іншими навчальними предметами (біологією, фізикою, хімією, математикою, основами здоров'я, природознавством), для моделювання, проєктування та перепроєктування діяльності з відновлення територій у межах територіальних громад.

Отже, процес формування екологічної компетентності здобувачів освіти на заняттях із географії в контексті повоєнного відновлення України повинен бути систематичним і тривалим, однак, необхідним в умовах наскрізності навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1. Воловик, Л. (2023). Формування екологічної компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти у шкільному курсі географії. *Scientia Et Societas*, (3), 166–172.
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. (2020) / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
3. Лагутенко, О.Т., Шевченко, В.Г., Настека, Т.М., & Ніколенко, Т.Ю. (2022). Науково-методичні аспекти проблеми формування екологічної змістової лінії учнів старшої школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (204), 173–178.
4. Навчальна програма з географії. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/
5. Назаренко, Т. (2017). Формування в учнів екологічної компетентності на уроках географії. *Український Педагогічний журнал*, (1), 59–65.
6. Толочко, С., & Бордюг, Н. (2022). Методологічні засади формування екологічної компетентності школярів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 26 (2), 140–152. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-2-140-152>
7. Толочко, С. В., Бордюг, Н. С., & Міронець, Л. П. (2022). Формування екологічної компетентності здобувачів освіти для подолання екологічних наслідків війни. *Інноваційна педагогіка*, 52. С. 46–49. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/52/part_2/8.pdf
8. Ponomarenko, N., Polyansky, P., Shkurat, I., Romanenko, M., & Tolochko, S. (2022). Quality management of higher education for increasing the competitiveness of labour resources. *International Journal for Quality Research*, 16 (3), 817–830.